

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньою програмою «Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування»
на тему: **«ПОДАТОК НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ
ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ»**

Виконавець:

студентка ЦЗФН

Довбиш Ю.В.

/підпис/

Науковий керівник:

К.е.н., доцент

Курганська Е.І.

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Питання оподаткування доходів традиційно посідає доволі важливе місце у наукових дискусіях як в Україні, так і у світі, оскільки тісно пов'язано із ростом добробуту громадян, створенням стимулів до отримання освіти, підвищення професійних вмінь та навичок. Історично податки на доходи були і залишаються одним із вагомих джерел формування державного і місцевих бюджетів. Оподаткування фізичних осіб є складним і багатогранним економічним поняттям. Перспективи його реформування залежать від об'єктивних економічних умов і цілей державної політики в сфері економіки. У більшості країн світу податок із доходів фізичних осіб є одним із головних джерел доходної частини бюджету, а його частка в державному бюджеті безпосередньо залежить від рівня розвитку економіки. Вагомість податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) як фінансового інструменту держави складно переоцінити. Його застосування дозволяє з прийнятним рівнем прогнозованості наповнювати бюджети різних рівнів (насамперед місцеві бюджети), впливати на рівень добробуту громадян, зумовлювати поведінку суб'єктів підприємницької діяльності, передусім малого та мікробізнесу.

В умовах нестабільної економічної ситуації в країні, повномасштабних військових дій, високого рівня тінізації, ухилення від сплати податків, значного розшарування доходів населення назріла нагальна потреба модернізації фінансової та податкової політики держави. В умовах глобалізації розвиток економіки України має бути спрямований на формування ефективної соціально справедливої системи оподаткування доходів фізичних осіб, що виявлятиметься не лише у векторі формування фіскального потенціалу держави, а й підвищенні реального рівня життя населення. Тому тема обраного дослідження є актуальною.

Мета дослідження – дослідження особливостей оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, зарубіжного досвіду сплати податку на доходи фізичних осіб та внесення пропозицій щодо удосконалення механізму його стягнення..

Завдання дослідження:

- описати система оподаткування доходів фізичних осіб та принципи її побудови;
- дослідити основні тенденції формування й розвитку системи оподаткування доходів фізичних осіб;
- Проаналізувати стан надходжень податку на доходи фізичних до бюджетів України;
- запропонувати шляхи вдосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб;
- обґрунтувати доцільність запропонованих заходів.

Об'єкт дослідження – система оподаткування доходів фізичних осіб.

Предмет дослідження - теоретичні та практичні проблеми функціонування системи оподаткуванні доходів фізичних осіб як складової бюджетно-податкових відносин.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є загальнонаукові та спеціальні методи визначення ролі податків у доходах місцевих бюджетів. Зокрема,

застосовувались методи наукової абстракції аналізу, індукції і дедукції, узагальнення та системний метод – при дослідженні понятійного апарату; метод порівняльного аналізу – під час вивчення змісту наукової літератури та законодавчої бази і узагальненні основних напрямів сучасних досліджень з обраної проблематики; метод статистичних порівнянь показників – для визначення ролі ПДФО при забезпеченні формування бюджетів України; метод економічного аналізу – при оцінки надходження ПДФО до бюджетів різних рівнів; математичне моделювання – для оцінки чинників впливу на податок на доходи фізичних осіб та прогнозування його обсягів на 2022 – 2023 роки.

Інформаційна база роботи. законодавчі та нормативні акти, що визначають умови оподаткування в Україні та в зарубіжних країнах; підручники та навчальні посібники; періодична економічна література; офіційні дані Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, результати наукових досліджень з питань оподаткування доходів фізичних осіб та Інтернет ресурси.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (63 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 83 сторінок. Основний зміст викладено на 76 сторінках. Робота містить 18 таблиць, 25 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі кваліфікаційної роботи «**Теоретичні аспекти формування системи оподаткування доходів фізичних осіб**» розглянуто економічну сутність та роль податку на доходи фізичних осіб. Досліджено сучасні проблеми функціонування системи оподаткування доходів фізичних осіб.

У другому розділі «**Аналіз податкових надходжень з доходів фізичних осіб**» проаналізовано надходження податку на доходи фізичних осіб до зведеного, державного та місцевих бюджетів України з 2013 по 2022 роки, виявлені основні тенденції адміністрування даного податку в сучасних умовах.

У третьому розділі «**Шляхи вдосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб**» розглянуто напрями вдосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб з урахування зарубіжного досвіду.

ВИСНОВКИ

В процесі написання роботи були вирішені наступні завдання: розглянута система оподаткування доходів фізичних осіб та принципи її побудови; обґрунтовані основні тенденції формування й розвитку системи оподаткування доходів фізичних осіб; виявлені сучасні проблеми функціонування системи оподаткування доходів фізичних осіб; проведено аналіз надходжень податку на доходи фізичних до Зведеного бюджету України; оцінено стан надходжень податку на доходи фізичних осіб до державного бюджету держави; визначено місце податків з доходів фізичних осіб у формуванні доходів місцевих бюджетів; досліджено зарубіжний досвід

особистого прибуткового оподаткування; запропоновано шляхи вдосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб.

З проведеного в роботі дослідження можна зробити наступні висновки.

Україна переживає трагічні часи свого існування – повномасштабні бойові дії на території країни. З початком активних воєнних дій та введенням воєнного стану економічні відносини зазнали жорсткої деформації, практично випали з фінансових потоків корпорації, які знаходяться у охоплених війною зонах, тоді як їх частка у ВВП сягала понад 50%. Такі корпорації наповнювали бюджет митом, акцизним податком, ПДВ, податком на прибуток, як економічні агенти вони сплачували податок на доходи фізичних осіб із заробітної плати своїх працівників.

А податки, що стягуються з юридичних та фізичних осіб є ключовим джерелом формування ресурсів для функціонування держави і виконання нею своїх функцій. Мета стягнення податків у будь-якій країні – це потреба держави в акумулюванні грошових коштів для здійснення своїх функцій. Сукупність податків і інших надходжень до бюджетів України, що стягуються в установленому порядку складає основу податкової системи країни. Найважливішим інструментом державного регулювання доходів фізичних осіб, є оподаткування доходів фізичних осіб.

Податок на доходи фізичних осіб – це податок, який сплачується з доходу фізичних осіб, отже, обсяги його сплати швидко реагують на зміни в економіці, зокрема на кризові економічні явища. А саме, якщо фізична особа не одержує дохід, то вона й не сплачує податок. Тому ПДФО доволі швидко реагує на спад в економіці, спричинений зовнішніми факторами.

Економічна сутність ПДФО полягає у перерахуванні до державного бюджету частини доходів громадян задля забезпечення державних видатків на підтримання соціально-економічної стабільності на макроекономічному рівні. Головними проблемами механізму справляння ПДФО залишається невиконання ним свого соціально-регулюючого завдання.

ПДФО характеризується регулярністю надходжень до бюджетів, гнучкістю та не викликає спотворення цін, також цей податок відповідає визначеності оподаткування, тобто всі платники, знаючи свій дохід, можуть обчислити величину податку, а в більшості випадків кампанія декларування доходів громадян супроводжується активним супроводом консультаційного характеру з боку податкових органів (в Україні) та податкових служб і податкових консультантів (у країнах ЄС). Досліджуючи етапи реформування податку на доходи фізичних осіб протягом його існування, треба зазначити, що він зазнав змін, які впливали на його фіскальну ефективність.

Ознаки податку на доходи фізичних осіб наступні: це – загальнодержавний, регулюючий прямий податок. Об'єктом оподаткування громадян є: загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід; доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання); іноземні доходи джерел за межами України. Основна ставка податку становить 18 відсотків доходи (прибуток), отримані з бази оподаткування щодо доходів, нарахованих (виплачених, наданих) у тому числі, але не виключно у формі: заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платнику у зв'язку з трудовими

відносинами та за цивільно-правовими договорами. Відповідно до Бюджетного кодексу територіальних громад сіл, с 60% ПДФО надходить до бюджетів селищ та міст (40% до бюджету Києва, 100% Севастополя), 15% до обласних бюджетів і 25% до державного бюджету.

Значущість ПДФО обумовлена тим, що він: безпосередньо зачіпає інтереси всіх без винятку верств економічно активного населення країни; один з основних податків, який дозволяє в максимальному ступені реалізувати основні принципи оподаткування: справедливість і рівномірність розподілу податкового тягаря; дозволяє змінювати розмір кінцевих доходів населення без зміни відповідності між результатами праці та її оплатою; впливає на структуру кінцевих доходів населення, а отже, і на структуру потреб населення; дозволяє обкладати доходи, які отримуються з різних джерел.

Податковим агентом зі сплати податку на доходи фізичних осіб в Україні є роботодавець. Тобто працівник не сплачує цей податок. Замість нього це робить компанія, в якій він працює. Крім того, в Україні роботодавець несе відповідальність за перерахування ПДФО за своїх працівників органам місцевого самоврядування, в яких вони працюють. Це незвично, оскільки в інших країнах розподіл ПДФО місцевим органам влади здійснюється національним урядом.

Однією з основних негативних рис вітчизняної системи оподаткування фізичних осіб є її фіскальна спрямованість, що не дозволяє здійснювати ефективний перерозподіл доходів між різними верствами населення, досягати соціальної справедливості у питанні доступу до суспільних благ та змістити акцент від прямої державної соціальної підтримки, що надається за ознакою нужденності, у бік мотивування низькооплачуваних працівників через відповідні стимули у стягуванні податків на доходи від зайнятості.

Нами проведено дослідження стану справляння ПДФО в Україні з 2013 року по теперішній час. На основі аналізу практичних даних можна зробити наступні висновки. Перш за все, використовуючи статистичні дані Державної служби статистики України та Державної казначейської служби України, нами були розраховані основні показники фіскальної ефективності ПДФО за період 2013–2022рр. Такі показники свідчать про те, що роль податкових платежів дуже велика, оскільки ефективність виконання державою своїх функцій та добробут суспільства у цілому залежать від кількості сплачених податків. Розрахунки фіскальної значущості ПДФО демонструють загалом тенденцію до збільшення цих показників.

Якщо розглядати тренд надходження доходів до Зведеного бюджету України за останні 10 років, він показує стійку тенденцію до зростання. За досліджуваний період доходи бюджету зросли більше ніж у 5 разів. Податкові надходження посідають вагомим місце у доходах Зведеного бюджету України. В 2022 році вони склали 1343,2 млрд. грн., що на 110,6 млрд. грн. менше ніж в 2021 році за умов кризової ситуації у країні в зв'язку з воєнним станом а з 2013 року до 2021 року існує стійка тенденція до зростання податкових надходжень до бюджету – за досліджуваний період вони поступово зросли більше ніж у чотири рази.

ПДФО – друге за вагомістю джерело бюджетних доходів. Його обсяг складав в зведеному бюджеті в 2021 році 349,8 млрд. грн. Драйверами його нарощення в післякризовий період стало підняття мінімальної зарплати (базис справляння податку),

активні дії державних органів (зокрема, податкової служби разом із Держпраці) із легалізації неофіційно працевлаштованих громадян (а точніше зарплати, яку вони отримували) та відновлення довіри до банківської системи (сприяло збільшенню депозитних вкладів, і як результат, надходженню ПДФО від оподаткування відсотків за депозитами).

В 2022 році в такій скрутній ситуації, в якій опинилась наша країна, надходження податку на доходи фізичних осіб продовжує тенденції минулих років на зростання. Протягом останніх 10 років сплата ПДФО загалом по Україні забезпечила бюджетні надходження в обсязі від 69,9 (2013 р.) до 420,7 (2022 р.) млрд. грн. Це забезпечило (окрім 2021 року) вищий приріст ПДФО (+7,1% (2020 р.) – +38,8% (2016 р.) до попереднього року), ніж темпи динаміки податкових надходжень зведеного бюджету України (+6,2% (2020 р.) – +38,1% (2015 р.) до попереднього року).

Частка ПДФО у доходах зведеного бюджету України складає в 2022 році 19,0%. Це дозволило індивідуальному прибутковому податку залишатися другим (після ПДВ) за вагомістю податковим інструментом акумулювання доходів зведеного бюджету України. Коефіцієнт ефективності ПДФО у ВВП, що використовується як сумарний індикатор ефективності податку, має тенденцію до зростання, що, безумовно, є позитивною динамікою. Отже, загалом можна дійти висновку про суттєве фіскальне значення податку на доходи фізичних осіб.

Основне джерело сплати ПДФО - це заробітна плата працівників, податок на доходи з зарплати складає в 2021 році 82,6 % від загального надходження ПДФО до зведеного бюджету України. За останні 10 років він має тенденцію до збільшення за рахунок зниження часток інших елементів ПДФО.

Одною з умов виконання плану по ПДФО у 2022 році не зважаючи на важкі умови є те, що надходження даного податку у мирний час розподілялось за регіонами дуже нерівномірно. В 2021 році 10 областей з 24 сплачувало більше 70% податку на доходи фізичних осіб, з них 5 областей, таких як Київська, разом з містом Київ (20%), Чернівецька (14%), Дніпропетровська (8%), Харківська (5%) та Донецька – 52 %. В 2022 році у всіх цих областях (окрім Донецької) здійснювалась господарська діяльність і підприємці з усієї України сумлінно сплачували податки не дивлячись на полегшення умов оподаткування з боку держави.

Надходження ПДФО за останні декілька років складають десяту частку усіх доходів Державного бюджету, частка податку на доходи фізичних осіб в податкових надходженнях досягла в 2022 році 15,6%. Тому можна стверджувати, що податок на доходи фізичних осіб є бюджетоутворюючим податком, який відіграє важливу роль у формуванні ресурсної бази Державного бюджету України. На відміну від Державного бюджету України, для місцевих бюджетів його фіскальна роль ще вище.

За допомогою пакета прикладних програм «Microsoft Excel» були побудовані найпростіші моделі трендів, на основі яких обчислювалися прогнозні значення надходження податку на доходи фізичних осіб до Державного бюджету України на 2023 – 2025 роки за даними з 2013 по 2022 рік - з ймовірністю в 99,5% можна планувати надходження податку на доходи фізичних до Державного бюджету України в 2023 році на 7%, а 2024 та 2025 роках відповідно на 14% та 19% вище фактичного рівня надходження 2022 року

Надходження ПДФО до місцевих бюджетів за досліджуваний період зросло майже в 4 рази до 408,6 млрд. грн. в 2022 році. При цьому зростала частка податку на прибуток як в доходах бюджетів, так і в податкових надходженнях. Функціонування ПДФО як основного джерела наповнення бюджетів громад стало запорукою дотримання принципів субсидіарності та самостійності бюджетної системи, що в результаті привело до підвищення фіскальної значущості цього податку в Україні.

У доходах місцевих бюджетів Одеської області податок на доходи фізичних осіб є одним із бюджетоутворюючих платежів та має найбільшу питому вагу. За досліджуваний період, з 2018 по 2020 роки Одеський регіон не виконував план по надходженням ПДФО до місцевих бюджетів, особливо в 2020 році, коли в зв'язку з карантинном фактичний обсяг податку досяг 92,8% запланованого рівня. В інші роки план перевиконувався на +74,5 млн. грн. (в 2017 році) до + 1057,5 млн. грн. (в 2022 році). Спостерігається стійка тенденція до щорічного зростання обсягів податку. Так, найменше зростання відбулось в 2015 році на 625,3 млн. грн., найбільше - 2022 році на 4146,5 млн. грн.. За досліджуваний період надходження податку на доходи фізичних осіб в цілому зросло на 13,5 млрд. грн. або в 4,7 рази (з 2909,5 млн. грн. в 2015 році до 16435,7 млн. грн. в 2022 році).

На основі проведеного дослідження нами виявлені основні негативні риси та проблеми сучасної системи оподаткування доходів фізичних осіб: у країні діє пропорційна система оподаткування фізичних осіб, що не враховує низької частки дискреційного доходу переважної більшості населення; низька соціальна ефективність податкових знижок та податкових соціальних пільг обумовлена інституційними чинниками; вітчизняне законодавство не передбачає підстав для застосування сімейного оподаткування; нездатність органів місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання соціально-економічного характеру; подвійне оподаткування при виплаті доходів суб'єктам підприємницької діяльності - фізичним особам; нерівномірність розподілу податкових надходжень по різних регіонах, оскільки рівень доходу залежить від рівня розвитку промислового виробництва в регіоні; імовірність заниження платниками податку, особливо підприємцями, оподаткованого доходу і ухилення від сплати податку.

Нами запропоновані можливі шляхи подолання існуючих недоліків: запровадження ставок оподаткування, що залежали б саме від розміру доходу (тобто чим вище рівень доходу, тим більший податок); уточнення алгоритму перерахунку суми податку; розроблення механізму стягнення податків з інших доходів громадян; впровадження засобів щодо підвищення ефективності податкового контролю (сприятиме подоланню зловживань щодо ухилення від сплати податків); легалізація доходів громадян від тіньової економічної діяльності; нарощування податкових надходжень до бюджету шляхом залучення таких резервів, як зростання доходів фізичних осіб, створення робочих місць, заходи щодо збільшення кількості працездатного населення та збільшення інвестицій в економіку; прогресивна шкала має використовувати помірні ставки від 5 до 25%, що дасть змогу зменшити податкове навантаження на платників, які мають низький та середній рівень статку.

АНОТАЦІЯ

Анотація кваліфікаційної роботи бакалавра
Студентки групи 7 ЦЗФН Довбиш Ю.В.,
на тему “Податок на доходи фізичних осіб в Україні та шляхи удосконалення”,
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 072:
“Фінанси, банківська справа та страхування”
за освітньою програмою “Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування”,
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2023 рік

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об’єкт дослідження: система оподаткування доходів фізичних осіб.

Предмет дослідження: теоретичні та практичні проблеми функціонування системи оподаткування доходів фізичних осіб як бюджетно-податкових відносин.

В першому розділі розглянуто теоретичні аспекти функціонування системи оподаткування доходів фізичних осіб.

В другому розділі проаналізовано податкові надходження з доходів фізичних осіб.

В третьому розділі запропоновані шляхи вдосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб.

Ключові слова: податок, система оподаткування, доходи фізичних осіб, функціонування системи, основні тенденції формування ПДФО.

ANNOTATION

Students of the m-7 group of the center for correspondence education Dovbysh J.V.,
"Personal income tax in Ukraine and ways to improve it"
072: «Finance, Banking and insurance»,
Odessa National Economic University
Odessa, 2023

Thesis consists of three chapters. Object of research: the system of taxation of the income of individuals.

Subject of research is theoretical and practical problems of functioning of the system of taxation of incomes of natural persons as budgetary and tax relations.

The first chapter deals with the theoretical aspects of the functioning of the personal income taxation system.

The second section analyzes tax revenues from the income of individuals.

The third section offers ways to improve the system of personal income taxation.

Keywords: tax, taxation system, income of individuals, functioning systems, main trends in the formation of personal income tax.